

Correctievoorschrift HAVO

2017

tijdvak 2

economie

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 54 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen scorepunten afgetrokken. Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één scorepunt afgetrokken tot een maximum van drie scorepunten voor het hele examen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opmerking

Algemene regel 3.6 is ook van toepassing als gevraagd wordt een gegeven antwoord toe te lichten, te beschrijven en dergelijke.

Opgave 1 Pretkortingen

1 maximumscore 2

- (1) oligopolie
- (2) heterogeniteit
- (3) prijsbeleid

- (1) en (2) juist 1
- (3) juist 1

2 maximumscore 2

50%

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

Noem de prijs met korting P'

Stel de volle prijs op 10

$$0,6 \times P' + 0,4 \times 10 = 7 \rightarrow 0,6 \times P' = 3 \rightarrow P' = 5$$

$$\frac{5 - 10}{10} \times 100\% = -50\%, \text{ dus een korting van } 50\%$$

3 maximumscore 2

aflezen uit bron 1

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Er is sprake van maximale omzet bij $Q = 120$, dus als $P = 20$

Er is sprake van maximale totale winst (als $MO = MK$, dus) als $P = 25$

$$\frac{25 - 20}{20} \times 100\% = 25\%$$

4 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

- De dominante strategie van zowel Action4U als Termin8or is 'meedoen met de kortingsactie' omdat dit voor ieder de hoogste omzet oplevert, ongeacht de keuze van de ander 1
- Dit levert een suboptimaal resultaat op, aangezien gezamenlijk 'niet meedoen aan de kortingsactie' voor beide pretparken een hogere omzet oplevert 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$20 \times 600 \times P_{\text{zonnig}} + 10 \times 300 \times \text{€}16 = \text{€}336.000$$

$$P_{\text{zonnig}} = \frac{\text{€}288.000}{12.000} = \text{€}24$$

6 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:

- Er worden verschillende prijzen gevraagd voor verschillende producten (omdat een pretparkbezoek op een regenachtige dag een andere beleving is dan een pretparkbezoek op een zonnige dag).
- Er worden geen verschillende groepen klanten onderscheiden.

Opgave 2 Wat kost een vermogen?

7 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Bij deze vermogensgroepen zijn de schulden even groot als of groter dan de bezittingen.

8 maximumscore 2

boller

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

In 2014 is de lengte van de staven (vermogensaandelen) van de uiterste groepen toegenomen (en van die in het middengebied afgenomen).

9 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Huishoudens met kleine vermogens profiteren relatief meer van de verhoging van de vrijstelling dan huishoudens met grote vermogens.

Daardoor betaalt de groep huishoudens met een klein vermogen relatief minder belasting dan de groep huishoudens met een groot vermogen.

(Met de aanname dat belasting in mindering wordt gebracht op het vermogen, zal dit leiden tot nivellering van de vermogensverdeling.)

10 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Grote vermogens kunnen worden verdeeld over meer en minder risicovolle beleggingen (waarbij in mindere mate dan bij kleine vermogens versnippering optreedt, met relatief hoge transactiekosten) 1
- Dit maakt hogere rendementen mogelijk, omdat eventuele tegenvallers kunnen worden opgevangen door minder risicovolle beleggingen 1

11 maximumscore 4

afgenomen

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

- rendementsheffing A: $(2.000.000 - 21.000) \times 0,04 \times 0,3 = \text{€ } 23.748$ 1

- rendementsheffing B:

$$2.000.000 - 25.000 = \text{€ } 1.975.000$$

$$\text{schijf 1} \quad \text{€ } 125.000 \times 0,029 = \text{€ } 3.625$$

$$\text{schijf 2} \quad \text{€ } 900.000 \times 0,047 = \text{€ } 42.300$$

$$\text{schijf 3} \quad \text{€ } 950.000 \times 0,055 = \text{€ } 52.250$$

$$\text{€ } 98.175 \times 0,3 = \text{€ } 29.452,50 \quad 2$$

- Groepen met grote vermogens betalen in 2014 $(\frac{23.748}{2.148} =) 11,06$ en in 2017 $(\frac{29.452,50}{1.792,50} =) 16,43$ keer meer belasting dan groepen met kleine vermogens (zodat vermogensverschillen na belasting zijn afgenomen) 1

Opgave 3 China grijpt in

12 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{1}{0,156} - \frac{1}{0,161} = 0,20 \text{ yuan (afgerond)}$$

13 maximumscore 2

verlaagd

Een voorbeeld van een juiste toelichting is:

Door een verlaging van de rente ontstaat er kapitaalexport uit China waardoor het aanbod van de yuan (op de valutamarkt) zal stijgen en de koers gaat dalen.

14 maximumscore 2

3

15 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Door de koersdaling van de yuan ten opzichte van de dollar verbetert de internationale concurrentiepositie van China, waardoor de export toeneemt / import afneemt 1
- Een toenemende export / afnemende import kan leiden tot toename van de productie in China en dus tot meer economische groei 1

16 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Door de koersdaling van de yuan tegenover de dollar verbetert de concurrentiepositie van China ten opzichte van de VS waardoor de export, de productie en de economische groei van de VS worden geremd 1
- De regering van de VS kan tegenmaatregelen nemen zoals het instellen van invoerrechten op / een contingent voor Chinese producten 1
- De genoemde tegenmaatregelen kunnen leiden tot minder import van Chinese producten door de VS met als gevolg dat de productie alsmede de economische groei van China worden geremd 1

17 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

De landen waarvan de export wordt getroffen door de protectie door de VS, zullen te maken krijgen met een vertraging van de groei. Hun importbehoefte zal daardoor afnemen waardoor ook de export van de VS (en daarmee de eigen groei) zal afnemen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4 De prijs van tijd

- 18 maximumscore 2**
bij (1) dalen van de rente
bij (2) vraag naar consumptiegoederen
bij (3) minder
- (1) juist 1
  - (2) en (3) juist 1
- 19 maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
Een economische crisis kan zorgen voor onzekerheid over behoud van werk en inkomen (dalend consumentenvertrouwen), waardoor er meer gespaard zal worden om het (huidige) consumptieniveau in de toekomst te kunnen continueren.
- 20 maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
Een rente die lager is dan de inflatie leidt tot reële waardedaling van spaartegoeden, hetgeen normaal gesproken leidt tot minder aanbod van spaargeld.
- 21 maximumscore 2**
een stroomgrootheid
Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
Het looninkomen wordt gemeten over een bepaalde periode.
- 22 maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
- In levensfase b - c moet Willem lenen, omdat zijn looninkomen lager is dan zijn constante consumptieniveau, waardoor zijn financieel vermogen afneemt 1
  - maar minder snel dan in levensfase a - b, omdat Willem in deze fase extra moet lenen voor zijn studie en nog geen looninkomen heeft 1
- 23 maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
- In levensfase d - e heeft Willem een looninkomen dat hoger is dan zijn (permanente) consumptieniveau, zodat hij aan vermogensopbouw kan doen (sparen voor pensioen) 1
  - In levensfase e - f stopt hij met werken (pensioen), heeft dan geen looninkomen meer en moet daarom interen op zijn vermogen om zijn gewenste constante consumptieniveau te handhaven 1

Opgave 5 Aanpakken dat opwaarderen!

---

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

De verzekeraar heeft niet voldoende informatie over het claimedrag. De verzekerde kan daardoor een hogere schadeclaim indienen dan waartoe deze gerechtigd is.

25 maximumscore 1

nee

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Bij opwaarderen van schade is er geen sprake van nalatig of roekeloos gedrag (als gevolg van informatieasymmetrie).

26 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een toenemend schadebedrag wordt omgeslagen over alle premiebetalers, waardoor de gemiddelde premiedruk (per verzekerde) stijgt.

27 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

te betalen premie vóór schadeclaims: $0,5 \times \text{€ } 1.067 = \text{€ } 533,50$

te betalen premie na schadeclaims: $1,25 \times \text{€ } 1.067 = \text{€ } 1.333,75$

Het te betalen premiebedrag stijgt met $(1.333,75 - 533,50 =) \text{€ } 800,25$.

28 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Aangezien Hugo al twee schades heeft, levert verder claimen geen hogere premie op / resulteert verder claimen niet in een lagere trede.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in de applicatie WOLF.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.